

Sygn. akt IV KK 90/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Waldemar Płóciennik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jerzy Grubba

SSN Rafał Malarski

Protokolant Małgorzata Gierczak

przy udziale prokuratora Biura Lustracyjnego IPN Jacka Czarneckiego,
w sprawie **D. M.**
w przedmiocie stwierdzenia zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie
w dniu 29 czerwca 2021 r.,
kasacji, wniesionej przez Prokuratora Generalnego na niekorzyść
od orzeczenia Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 26 lutego 2020 r., sygn. akt II AKa (...) utrzymującego w mocy orzeczenie
Sądu Okręgowego w K.
z dnia 4 grudnia 2018 r., sygn. akt III K (...),

**uchyla zaskarżone orzeczenie i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania w
postępowaniu odwoławczym.**

UZASADNIENIE

Orzeczeniem z dnia 4 grudnia 2018 r., sygn. akt III K (...), Sąd Okręgowy w K. na podstawie art. 21a ust. 2 w zw. z art. 19 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnieniu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U.2017, tekst jednolity ze zm.) stwierdził, że oświadczenie lustracyjne złożone przez D. M. jest zgodne z prawdą.

We wniesionej na niekorzyść lustrowanego apelacji, prokurator Oddziału Biura Lustracyjnego w K., powołując się na art. 438 pkt 1 i 2 k.p.k. oraz art. 437 § 2 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej zarzucił:

„I. naruszenie prawa materialnego, a to art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy lustracyjnej w zw. z art. 129 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz. U. Nr 30, poz. 180), w zw. z przepisami zarządzenia nr (...) Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 10 maja 1990 r. w sprawie zaprzestania działalności Służby Bezpieczeństwa, a w szczególności w zw. z § 6 tego zarządzenia, w następstwie błędnej wykładni i rozumienia tych przepisów oraz charakteru preambuły ustawy lustracyjnej i przyjęcia, że nie dają one podstaw do zakwalifikowania pionu łączności, w tym Wydziału Łączności WUSW w K., jako organu bezpieczeństwa państwa w rozumieniu ustawy lustracyjnej, mimo iż prawidłowa wykładnia językowa i funkcjonalna tych przepisów we wzajemnym powiązaniu nieodparcie prowadzi do wniosku, że Zarząd Łączności byłego MSW i podległe mu ogniwa terenowe, w tym Wydział Łączności WUSW w K., rozwiązane zostały w trybie art. 129 ust. 1 ustawy o UOP i zgodnie z dyspozycją art. 2 ust. 3 ustawy lustracyjnej były organami bezpieczeństwa państwa;

II. naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na treść orzeczenia, a to: art. 7, 410 i 424 § 1 k.p.k., polegające na nierzetelnej i dowolnej analizie zebranego materiału dowodowego oraz ujawnionych na jego podstawie okoliczności, dokonanej poprzez wnioskowania naruszające zasady prawidłowego rozumowania w szczególności w takich kwestiach jak przynależność strukturalna pionu łączności i tryb rozwiązania wydziałów łączności WUSW oraz wiedza bądź nieświadomość lustrowanego, co do oceny prawnej organu w którym pełnił służbę, z pominięciem szeregu istotnych okoliczności i koniecznych wnioskowań dostępnych Sądowi w szczególności za pośrednictwem uchwały Sądu Najwyższego w składzie siedmiu

sędziów z dnia 14 października 2015 r. sygn. akt III UZP 8/15, przy równoczesnym eksponowaniu okoliczności nie mających znaczenia w sprawie i nie nadających się do formułowania opartych na nich przez Sąd wniosków, co w efekcie doprowadziło do niewłaściwej identyfikacji przesłanek orzekania i wydania wadliwego orzeczenia w niniejszej sprawie.”

Prokurator wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny w (...) po rozpoznaniu wniesionej apelacji, orzeczeniem z dnia 26 lutego 2010 r., sygn. akt II AKa (...), utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie.

Orzeczenie Sądu odwoławczego zaskarżone zostało w całości na niekorzyść lustrowanego kasacją wniesioną przez Prokuratora Generalnego, który na zasadzie art. 21b ust. 6 pkt 1 w związku z art. 19 ustawy lustracyjnej w związku z art. 526 § 1 k.p.k. i art. 537 § 1 i 2 k.p.k. orzeczeniu temu zarzucił:

„I. rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisów prawa materialnego, to jest art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy lustracyjnej w związku z art. 129 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz. U. Nr 30, poz. 180 z późn. zm.) w związku z przepisami zarządzenia nr (...) z dnia 10 maja 1990 r. w sprawie zaprzestania działalności Służby Bezpieczeństwa, w szczególności w związku z § 6 tego zarządzenia, polegające na tym, iż Sąd Apelacyjny w (...) orzekając o utrzymaniu w mocy orzeczenia Sądu Okręgowego w K. z dnia 4 grudnia 2018 r. o sygnaturze III K (...), stwierdzającego, że D. M. złożył zgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne, nie zastosował wymienionych przepisów w następstwie podzielenia błędnego poglądu prawnego uznającego, że osoba będąca w latach 1984 - 1990 funkcjonariuszem Wydziału Łączności Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w K. nie pełniła służby w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu wyżej powołanych przepisów ustawy lustracyjnej, co nastąpiło w wyniku przeprowadzenia ich nieprawidłowej wykładni, opartej na niewłaściwej identyfikacji cech decydujących o uznaniu tej jednostki za organ bezpieczeństwa państwa, podczas gdy prawidłowa wykładnia i kwalifikacja

prawna przyjęta w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2015 roku o sygnaturze III UZP 8/15, jednoznacznie wskazuje, że jednostka w której pełnił służbę lustrowany była organem bezpieczeństwa państwa zgodnie z definicją zawartą w ustawie lustracyjnej;

II. rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisów prawa procesowego, to jest art. 433 § 2 k.p.k. i 457 § 3 k.p.k. w związku z art. 7 k.p.k., polegające na:

- zaniechaniu przez Sąd Apelacyjny w (...) dokonania wszechstronnej kontroli odwoławczej, należytego rozważenia i ustosunkowania się do zarzutów obrazy prawa materialnego i przepisów postępowania, zawartych w apelacji prokuratora oraz wspierającej je argumentacji w uzasadnieniu środka odwoławczego, poprzez formalne stwierdzenie o ich niezasadności, w następstwie czego doszło do bezkrytycznego podzielenia przez Sąd Apelacyjny błędnego poglądu prawnego zaprezentowanego w orzeczeniu Sądu Okręgowego w K. z dnia 4 grudnia 2018 r., o sygnaturze III K (...), w zakresie przynależności strukturalnej oraz trybu rozwiązania Wydziałów Łączności Wojewódzkich Urzędów Spraw Wewnętrznych, w tym Wydziału Łączności w K.;

- nie wyjaśnieniu eksponowanej odmienności pojęć >>podległość<< i >>nadzór<< w kontekście podporządkowania Wydziałów Łączności do bezpośredniego nadzoru zastępcy szefa Wojewódzkiego/Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych do spraw Służby Bezpieczeństwa oraz w odniesieniu do trybu rozwiązania Wydziałów Łączności na podstawie przepisów ustawy o Urzędzie Ochrony Państwa;

- dowolnym uznaniu, iż podstawą ustalenia faktów są zebrane w postępowaniu odwoławczym orzeczenia innych sądów, podczas gdy Sąd Apelacyjny nie wykazał bliżej o które orzeczenia chodzi i czego mają dowodzić;

- dowolnym, wykraczające w sposób oczywisty poza ramy art. 7 k.p.k. przyjęciu, iż dowody z dokumentów ujawnione w postępowaniu odwoławczym eksplikują tezę, iż Wydział Łączności w którym lustrowany D. M. pełnił służbę, nie może być uznany za organ bezpieczeństwa, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy lustracyjnej i że w czasie relewantnym, z perspektywy przepisów tejże ustawy stał

się jednostką terenową Milicji Obywatelskiej podległą Służbie Bezpieczeństwa, podczas gdy jednolite w tym zakresie stanowisko wyrażone uchwałą siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2015 r. o sygnaturze III UZP 8/15, w sposób jasny i klarowny potwierdza, iż Zarząd Łączności i podległe mu Wydziały Łączności były organem bezpieczeństwa w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 2 ust. 3 ustawy lustracyjnej.”

W konkluzji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w drugiej instancji Sądowi Apelacyjnemu w (...).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja zasługiwała na uwzględnienie, ponieważ na skutek błędnego rozpoznania zwykłego środka odwoławczego doszło do opisanej w pkt I kasacji rażącej obrazy prawa materialnego.

Orzeczenie Sądu pierwszej instancji, w którym uznano, że oświadczenie złożone przez lustrowanego jest zgodne z prawdą, oparte zostało na dwóch podstawach. Po pierwsze przyjęto, że Wydziału Łączności WUSW nie można zaliczyć do organów bezpieczeństwa państwa w rozumieniu ustawy lustracyjnej, a po drugie: „Gdyby nawet zaakceptować tezę Prokuratora IPN (...), że D. M. złożył niezgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne, to zachodziłyby wszelkie podstawy do uznania, że był on nieświadomy, że w organach o takim charakterze służył, co winno skutkować umorzeniem postępowania lustracyjnego na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej z dnia 18 października 2006 r. (strona 20 uzasadnienia orzeczenia). Sąd podkreślił nadto, że błąd lustrowanego co do faktu służby w organach Służby Bezpieczeństwa byłby w pełni usprawiedliwiony i jako taki wyłączałby jego winę.

W apelacji zakwestionowano zarówno wyrażony przez Sąd pierwszej instancji pogląd prawny, jak i proces dochodzenia do wniosku, że lustrowany był w usprawiedliwionym błędzie. Jak wynika z uzasadnienia orzeczenia Sądu Apelacyjnego, Sąd ten w swoich wywodach skoncentrował się na rozważaniach związanych z kwestią ewentualnej przynależności Wydziałów Łączności WUSW do

organów bezpieczeństwa państwa, natomiast argumentację Sądu Okręgowego dotyczącą błędu uznał za zbędną, skoro przyjęto, że oświadczenie lustracyjne było obiektywnie prawdziwe.

W związku z abstrakcyjnym pytaniem prawnym Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 26 maja 2021 r., w sprawie I KZP 12/20, Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów podjął uchwałę, że osobą, która pełniła w latach 1984-1990 służbę w Wydziale Łączności Wojewódzkiego Urzędu spraw Wewnętrznych, i która na podstawie art. 149 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. Nr 30, poz. 179) z chwilą rozwiązania Milicji Obywatelskiej stała się policjantem, jest osobą, która pełniła służbę w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2020 r., poz. 306). Warto podkreślić, że w uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy, niezależnie od analizy i oceny stosownych aktów prawnych, w tym zarządzenia MSW nr 043/90 z dnia 10 maja 1990 r.:

- podzielił pogląd prawny wyrażony w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2015 r., III UZP 8/15, że „osoba, która pełniła w latach 1984-1990 służbę w Zarządzie Łączności Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Wydziałach Łączności Wojewódzkich Urzędów Spraw Wewnętrznych, jest osobą, która pełniła służbę w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 15b ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 1984 r. o zaopatrzeniu emerytalnym Funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 667 ze zm.) w związku z art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów”;

- wskazał, że składane oświadczenie lustracyjne nie dotyczy tego, czy formalnie było się funkcjonariuszem Milicji Obywatelskiej czy służby

Bezpieczeństwa, ale w jakiej jednostce organizacyjnej pełniło się służbę, bez względu na posiadaną legitymację;

- wywiódł, że fakt nabycia z mocy prawa przez byłych funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej statusu policjantów w rozumieniu ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji nie oznacza, iż w sposób konieczny jednostki, w których wcześniej pełnili służbę, w szczególności zaś Wydziały Łączności Wojewódzkich Urzędów Spraw Wewnętrznych, nie stanowiły organów bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 5 oraz ust. 3 ustawy lustracyjnej;

- podkreślił, że możliwym było pełnienie służby w jednostce uznanej za organ bezpieczeństwa publicznego przez osobę mającą status funkcjonariusza Milicji Obywatelskiej. Likwidacja takiej jednostki na mocy ustawy o Urzędzie Ochrony Państwa nie powodowała automatycznie zwolnienia takiej osoby za służby. Skutek ten został bowiem zawężony wyłącznie do funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa. Ci, którzy takimi funkcjonariuszami nie byli, z chwilą utworzenia nowej formacji – Policji, otrzymali z mocy prawa status policjantów.

Sąd Najwyższy sformułował także tezę, że błąd osoby lustrowanej, co do charakteru służby pełnionej w Wydziale Łączności Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych, w realiach konkretnej sprawy, może zostać uznany za usprawiedliwiony i wykluczyć odpowiedzialność za złożenie nieprawdziwego oświadczenia lustracyjnego.

Sąd Najwyższy rozpoznający niniejszą sprawę, po zapoznaniu się z treścią opisanej uchwały i jej uzasadnieniem, uznał za trafny wyrażony w niej pogląd prawny, co przesądziło o zasadności zarzutów podniesionych w kasacji Prokuratora Generalnego. Konsekwencją tego stanu rzeczy stała się konieczność uchylenia orzeczenia Sądu Apelacyjnego i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. Stosownie do art. 442 § 3 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k. Sąd ten będzie związany wyrażonym wyżej zapatrywaniem prawnym. Obowiązkiem Sądu będzie rozpoznanie wniesionej apelacji, także w zakresie kwestionującym możliwość przyjęcia, że składając oświadczenie lustrowany działał w usprawiedliwionym błędzie. Podzielenie poglądu wyrażonego

w tym zakresie winno pociągnąć za sobą stwierdzenie, że zaistniała negatywna przesłanka materialna z art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. Przepis ten, w związku z art. 19 ustawy lustracyjnej, stanowiłby wówczas podstawę do umorzenia postępowania lustracyjnego (zob. postanowienie składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2006 r., I KZP 20/06, OSNKW 2006, z. 10, poz. 85).